

UNA ANÀLISI POEMATICA DEL «FET POÈTIC D'ARA»*

(Ponència per al «II ENCON-
TRE DE POESIA CATALANA»,
6-7-8 desembre 1980, Elx)

Vicent Escrivà

INTRODUCCIÓ

El fet poètic d'ara endarrere així com el d'ara mateix, sembla que ja s'ha intentat d'escatir nombroses i lloables vegades. I amb les més diverses eines de treball contrastador i des d'unes perspectives bastant limitades, reiterades i poc propenses al renovellament analític.¹

El fet poètic d'ara endavant també sembla que no el tenim massa clar. Però intentar una reflexió ni que siga per a aixoplugar el compromís d'aquesta ponència, evidentment es constitueix en una petita aventura consistent en la detecció material del fet poètic com a tal *fet* i del fugisser *ara*.

Si el fet poètic l'identificàvem amb l'existència d'una producció poètica *actual*, la ponència acabava allà on puntualitzés la fi del darrer poemari editat. Evidentment: n'hi ha de poesia, en tenim en marxa de producció poètica i, aquesta constatació, esdevé el *fet poètic* pura i simplement detectat. Llavors, el fet poètic ens vindria entreparentesitzat, d'una banda, per «la producció poètica feta i llegida-païda», i d'altra cantonada, per «la

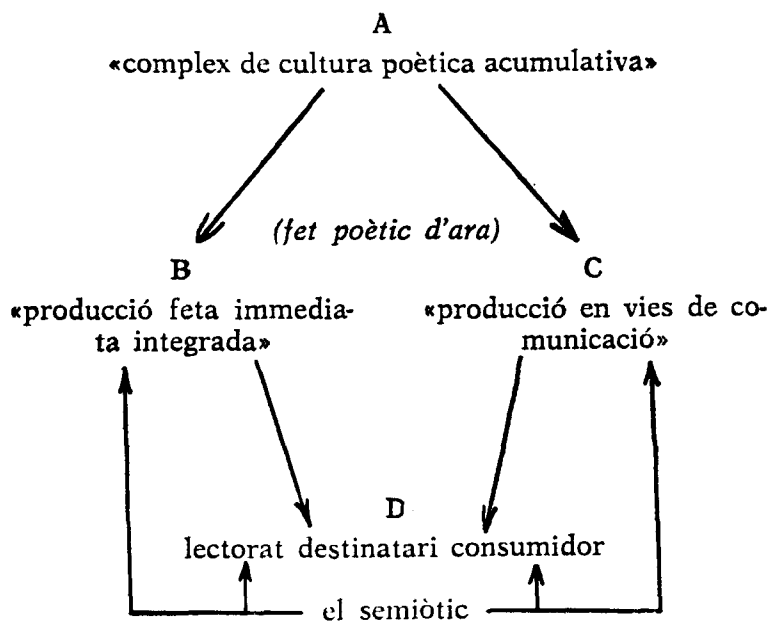
La ponència es conserva tal i com Jaume Pérez Montaner intentà de llegir al "II Encontre de Poesia Catalana Jove". Després el camí projectat era la publicació inicial a *Cairell* però per raons alienes i desconegudes de l'autor, mai no ha assolit el nivell de text públic. Ben agraït al Consell de Redacció de *la rella*, per fer ara coneixedor aquest conjunt de postulats teòrics. Gràcies.

Vicent Escrivà
València, gener 1984.

producció poètica encara en vies de comunicació». Vet aquí un estadi dialèctic del fet sócio-cultural poètic.

Aquests dos referencials del claudàtor o parèntesi linial presuposen un encaixonat «superior-subratllat inferior» que col·locaria el fet poètic en una situació social dialèctica aproximativament grafiable d'acord amb el següent grafisquemioide orientador:

Si hom admetia que:

A) el complex de cultura poètica acumulativa (l'heretatge específic poètic de qualsevulla cultures) és el factor pressionador del fet poètic d'ara que incideix en B) «producció feta immediata integrada», i en C) «producció en vies de comunicació», ben possiblement que podríem realitzar l'esforç d'admetre el postulat que proposem: D) «lectorat destinatari consumidor» és l'autèntic suport dialèctic de la suma de les pressions:

$A) + B) \pm C) = \text{Fet poètic d'ara impactador sobre la constant D) com denominador comú a tot fet sócio-cultural i, en particular, al fet cultural poètic de cada moment històric donat com «fet poètic d'ara».$

Aquesta constatació inicial sembla que comporta l'admetença que tot fet poètic és un producte social i que tot producte social comporta un absoletisme inherent i

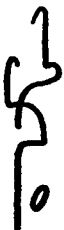
també constant, i que l'obsoletisme en el fet poètic s'hi manifesta en les mutacions mínimes encara que no per això menys remarcables de la presentació del producte social que el constitueix com a tal fet poètic.

Si hi aplicàvem un principi teòric de la bibliometria veuríem que, tal i com ocorre amb el nombre de citacions bibliogràfiques i la seua repercussió en posar al dia els stocks llibraris de les biblioteques de cara a la lectura, també en poesia —o en qualsevol artefacte artístic material o verbal— el fet poètic comporta una coexistència dialèctica de fets poètics d'ara que van cap a l'engrossiment del complex de cultura, i de fets poètics d'ara que caminen cap a esdevenir o constituir una proposta en vies d'assumpció i de consum actualitzant. Per tant, la dialèctica entre B) i C) a l'ensem que el delimita, constitueix el fet poètic d'ara com una producció social «caòtica» o, com a mínim, «informe» i dificultosament assumible pel lectorat destinatari consumidor. Aquí és on indubtablement, apareix el semiòtic com lector analitzador dels nous signes i la seua comunicabilitat efectiva i de l'abast que comporta el darrer producte poètic ofert connectat amb el complex de cultura i la producció feta immediata. La seua pressió, doncs, actua sobre B), C) i D).

Convindria, doncs, especificar els limitadors del fet poètic per tal d'articular l'anàlisi del fenomen social i d'aquest mode tractar de verificar o, com a mínim si més no, detectar en quin/s sentit/s va/n constituint-se el/s producte/s social/s poètic/s d'ara mateix. És a dir: l'estat de la qüestió de l'anomenat «fet poètic».

I. IDENTIFICACIÓ MATERIAL DEL PRODUCTE POÈTIC

Abans d'iniciar, però, la proposta d'anàlisi, cal suggerir que ací no proposem un apropament al fet poètic d'ara en base a postulats aleatoris d'allò que se'n diu «escola poètica», «moviment poètic» o «corrent poètic». Aquesta reflexió teòrica intenta la pretensió, en la mesura que hi càpia, d'esdevenir una introducció en la Poemàtica com a ciència dintre la semiòtica general que analitza el signe textual poètic i els seus invariants. La

qual cosa sembla una proposta dialèctica bastant productiva i que, al marge o sense lligar-se a noms d'autors productors de textos artístics poètics com proposa la *crítica* usualment en voga, o de grups generacionals que comporten el risc de les «inclassificacions» d'alguns productors de textos, postulem una teoria científica en els plantejaments que puga, o que almenys intente, donar compte de qualsevol proposta poètica com a producte social des d'una vessant descriptiva del text poètic material que constitueix el fet poètic d'ara, d'ací o d'allà, històric o en vies d'historitzar-se.

Breument: la nostra pretensió és ben concreta: mostrar al lectorat destinatari consumidor com pot assumir allò que anomenem sota l'impalpable referent anomenat dit «fet poètic» com a producte social, i com pot si vol fer-ne ús personal o col·lectiu.

És per tant oportú i operatiu efectuar una anàlisi prèvia dels pressionadors del fet poètic per tal d'arribar a una teorització articulada i productiva sobre el fet poètic d'ara.

A) COMPLEX DE CULTURA POÈTICA ARTICULANT

L'entnem com l'acumulació material històrica dels resultats poètics fabricats en qualsevol llengua des que hi apareix la primera proposta poètica fins qualsevol text constitutiu del pressionador B).

Alguns constituents: a) la producció poètica reconeguda i donada a qualsevulla llengües de cultura; b) la producció poètica assumida pel productor de textos artístics en general i poètics en particular; c) la producció poètica assumida pel consumidor de textos poètics i/o artístics; d) la producció metalingüística assumida tant pels productors com pels consumidors i que ens pervé oferida per la praxi contrastant dels teòrics del fet poètic.

El complex de cultura poètica, per tant, és un concepte dialèctic comprehensiu tant de les produccions poètiques materials com de les tècniques de producció textuals, de les tècniques de lectura i de les tècniques de comprensió i extensió lectora.

Afecta tant al productor com al consumidor lat com al semiòtic de la poesia considerada sempre com un pro-

12
3
0
3

ducte social en perenne oferta consumible i en vies d'ús social.

Convé per tant posar-nos-hi d'acord en admetre que: el complex de cultura ens pervé constituït sempre davall dues perspectives o nivells prou concrets i dialèctics que són invariants típics de qualsevol text poètic, si més no: 1) la invariant Poiesigrafia i, 2) la invariant Poiesifemia.

Abans però d'intentar una definició de totes dues invariants sembla convinient d'aclarir què entenem per *text poètic* i en quin sentit tant ampli com estricte anem a manipular-ne ací el seu abast.

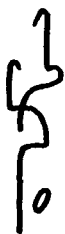
Text Poètic

Es considerat text poètic qualsevol proposta textual escrita o llegida que un productor de textos o una tradició cultural oral o escrita el considere com a tal. És una proposta realitzada a partir d'una lliure elecció del *model generador* (mètric o no); dels mecanismes de proposició textual; del corrent ideològic formalitzador dins l'espai textual. Tota lectura del text proposat és una reflexió sobre: 1) *com ho diu*: poiesigrafia; 2) *què hi diu*: poiesifemia.

Aquesta proposta és considerablement oberta i àmpliament comprensiva com perquè el semiòtic respecte la intencionalitat del productor de textos. I és tan restringida com perquè qualsevol text, una vegada admesa i reconeguda aquella intencionalitat del productor de textos, si en ésser analitzada la proposta textual no hi presentava les característiques modelitzades pròpies d'un text poètic, pugua ésser exclosa del camp d'anàlisi objecte de la poemàtica:

- el text poètic, per tant, ha d'ésser un text produït mitjançant signes lingüístics escrit o visualitzat o escoltat;
- amb la tipologia dels textos poètics verbals tant tradicionalment admesa, com amb les minses innovacions poiesigràfiques en vies de proposta;
- i amb la finalitat que l'autor hi posa: proposar un text poètic a un lectorat destinatari consumidor.

Inevitablement, tota proposta de text poètic se'ns ofereix sota uns aspectes materials externs identificables per la praxi usual que ens forneix d'una certa capacitat de discerniment i de diagnòstic. Tals són: el nom o etiqueta que acompanya tota proposta textual: «collecció DE poesia»; «Petits poèmes en prosa»; «Poesia 3 i 4»; etc., etc.

O també la distribució textualitzant no-capitolada; les marques inicials de poema; els segments liniars isosil·làbics o anisosil·làbics, etc. Tot aquest aparell és perfectament identificable per qualsevol lector per poc culturitzat que siga.

Doncs bé: a tot aquest aparell de marques materials i externes que presenta qualsevol poema com a *significant extern* l'entendrem com *poiesigrafia*: és a dir: significant d'un producte artístic poètic en general, dintre d'un espai concret material on s'hi realitza la proposta textual poètica. Aquest significant material del producte poètic usualment ha estat oblidat per la semiòtica tradicional i quan n'ha fet menció, invariablement, l'ha descrit com «una marca estilística». Resulta que, en realitat, és el significant més evident que assenyala un artefacte verbal concret: el poema o el text poètic.

Proposem per tant: el significant poiesigràfic és la invariant més notòria constituent del text poètic i reconeixem també que és la més conflictualitzant, com podrem veure després.

B) LA PRODUCCIÓ FETA IMMEDIATA: INTEGRADA

La producció feta immediata i més o menys assumida, impropriadada, integrada o insinistrada és el primer pressionador preparentesitzant del fet poètic d'ara. Normalment i en tota cultura sembla que pervé constituït per les propostes acumulades durant un període de cronologia vaga entre els vint i els cinquanta anys. És l'actualització més cridanera i visualitzable del complex de cultura ampli i general. Pel que respecta a la nostra poesia catalana hom podria aventurar tres camps de formalització de propostes més o menys dialèctiques i en lluita per ocupar els espais del lectorat: a) classisitzants des del punt d'accés de la poiesigrafia/poiesifemia; b) continuistitzants dels models tancats amb postsimbolismes i postsurrealismes quant a la modelització textual poiesigràfica; i c) dispersitzants dialèctics investigadors del signe lingüístic espacialitzant però com component poiesifèmic encara que bastant tradicionals des de la vessant poiesigràfica on ja sembla que hi ha mínimes possibilitats d'experimentació i s'hi comencen a donar màximes reiteracions experimentals.

C) LA PRODUCCIÓ EN VIES DE COMUNICACIÓ

És la producció opcional, el resultat de les diverses opcions en lluita i que, normalment, ens ve donat pel refús d'unes modelitzacions poètiques concretes i la proposta d'unes altres modelitzacions. Sembla que, per ara, el refús s'evidència més en l'aspecte poiesifèmic que no pas en l'aspecte poiesigràfic. Si un hom refusa el primer terme del parèntesi, usualment recorre a modelitzacions del complex A) siga bé del propi o de les cultures properes o de les allunyades i exòtiques. I la seua proposta usualment esdevé gairebé sempre poc innovant ni trencadora de modelitzacions.

D) EL LECTORAT DESTINATARI CONSUMIDOR

Podem proposar-lo com un triple receptor: a) lectorat potencial passiu; b) lectorat potencial en vies d'accès; c) lectorat consumidor.

a) El lectorat potencial és la massa més gran de consumidors en fase o estadi de desinterés pel producte social poètic. És la massa allunyada del consum cultural que difícilment s'hi interessa a tastar-ne els productes. Coincideix amb la gran massa que desconeix o no usa una beguda, o un detergent o una marca de productes higiènics: cal interessar-los-ne. Imaginem que a la T.V. dels P.P.C.C. surt na Cina Alzina i diu: «He llegit aquest poemari d'en Gimferrer i m'ha convençut.»

—I què haveu fet vós?

—Li ho he dit a la meua nora Rosa i se l'ha comprat.

—I què?

—Magnífic! Ara tots, a casa nostra, usem poemaris d'en Gimferrer i el cervell ens va molt més millor!

—I si me l'enduc?

—Doncs, mire vosté, no sòlament n'adquirirem de nous exemplars sinó que també llegirem en William Blake!

—Faça vosté com na Cina Alzina: dos poetes millor que no cap!»

En qüestió de mesos, aquest tipus de promoció del producte poètic...

b) El lectorat potencial en vies d'accès —l'estudiant de bàsica, bups i facultats i postgraduats— és el més costós perquè: a) durant els estudis normalment odia la poesia, sobretot; b) després d'aquells no obri un poemari ni

amb sentència de jutge, i c) en tot cas, considera la poesia en bloc com un afer allunyat de les seues preocupacions professionals. Aquest lectorat anem perdent-lo per la nostra incapacitat com educadors i la nostra imperícia en treballar l'ús dels textos poètics. Alguna cosa s'ha fet i s'hi fa: cal una educació massiva a nivell dels famosos P.P.C.C.

c) Lectorat consumidor: també és prou difícil d'aconteixar. Entre els qui saben massa i no llegeixen més que autors «consagrats» («complex de cultura») i els qui tenen por a les «novetats» i només llegeixen «la producció feta immediata» cal situar aquell lector professional detectador de les pressions A), B), C).

El semiòtic

Com lector professional que és i, per tant, consumidor professionalitzat, cal que assumisca la responsabilitat de:

1. Analitzar els productes.
2. Orientar per al consum (lectorat consumidor) tant com al productor de textos.
3. Presentar propostes teòriques sense cap mena de por ni prejudicis ni tabús: objectivament i científicament. Amb por i/o prejudicis cap camí d'investigació mena enlloc.

La faena del poeta és produir; la del lector llegir; i la del semiòtic analitzar processos i donar-ne compte. I comprar els llibres: així serà més objectiu i poc casolà.

II. BREU QÜESTIONAMENT DEL CONCEPTE «POÈTICA»

Introduir el terme poemàtica suposa qüestionar el concepte «poètica». Amb el terme *poètica* usualment s'assumeix un quadre ambigu de significats que el transmuten en un concepte-comodí ambigu, confusionari, polisèmic i inadequat per a l'ús científic. Entre tots els usos tradicionals més o menys manipulats, sobresurten tres graons o subsistemes de substitució si hi seguïem T. Todorov:

«Le terme de "poétique", tel qu'il nous a été transmis par la tradition, désigne, premièrement, *toute théorie*

interne de la littérature. Deuxièmement, il s'applique au choix fait par un **auteur** parmi tous les possibles (dans l'ordre de la thématique, de la composition, du style, etc.) littéraires: "la poétique de Hugo". Troisièmement, il se réfère aux codes normatifs construits par une école littéraire, ensemble de règles pratiques dont l'emploi devient alors obligatoire. On ne se préoccupera ici que de la première acception du terme.»

«La *poétique* ainsi entendue se propose d'élaborer des catégories qui permettent de saisir à la fois l'unité et la variété de toutes les oeuvres littéraires» (T. Todorov: *Dictionnaire encyclopédique des Sciences du Langage*. Éditions du Seuil, 1972, pàgina 106. Subratllats de T. Todorov).

Podem comprovar que hi manca una quarta accepció d'ús social: Poètica com a concepte que qualsevol poeta formula sobre el seu quefer poètic i sobre els resultats que pretén assolir o n'assoleix.

Aquestes propostes todorovianes trobem que no acaben d'escatir ni d'aclarir l'ambigüitat del terme-concepte i que esdevé massa ambiciós tocant tant l'abast com les concretitzacions aplicables als textos poètics.

Més avant afegeix:

«L'objet de la *linguistique* est la langue même, l'objet de la poésie, un discours; néanmoins, l'une et l'autre s'appuient souvent sur les mêmes concepts. Toutes deux s'inscrivent dans la cadre de la sémiotique, dont l'objet est: tous les systèmes signifiants» (*Op. cit.* pàgina 107).

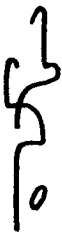
I després, ofereix (pàg. 385) una nova complicació idealista en escriure sobre l'estil:

«La disposition d'un *texte sur la page* est aussi un aspect du style (qu'on pense aux poèmes de Mallarmé, Apollinaire, etc.).»

Tot açò i no volem entrar en l'anàlisi de la semanàlisi de Júlia Kristeva, ens mena a rebutjar aquell significant polisèmic i a decantar-nos per un terme no tan conflictual i més concret: postulèm el de poemàtica que, en català, és d'ús més restringit i per tant menys ambigu.

1. LA POEMATICA: CONCEPTES

Entenem per poemàtica el mètode d'anàlisi de les propostes textuais poètiques. La poemàtica s'inscriu dintre

la semiòtica i el seu objecte és la identificació i descripció de sistemes lingüístics significants limitualment textualitzats mitjançant estructures típiques dins d'una tipologia reiterativa pròpia i en fa una anàlisi operativa dels significats a partir del complex de cultura, la taxonotèctica, el retororrema i l'ideolorrema. La poemàtica opera a dos nivells: a) poiesigrafia i, b) poiesifemia.

Es a dir:

- Identifica sistemes lingüístics significants.
- Aquests sistemes són textualitzats limitualment amb estructures tipificades.
- Sempre són donats dintre d'una tipologia reiterativa pròpia.
- En fa una anàlisi operativa dels significats: una lectura productiva.

2. EL TEXTINOMA

Per a poder proposar aquesta xarxa teòrica hem elaborat un concepte poemàtic que és a la base conscient o inconscientment de tota activitat d'oferta del productor de textos poètics. Es tracta de la taxonotèctica i la seua manifestació en el textinoma.

Sota el nom de taxonotèctica proposem: les lleis generals que regeixen la presentació de les materialitzacions textuais de la poiesigrafia.

Entenem per textinoma o model taxonotèctic generador del text poètic la matriu o model taxonotèctic que adopta el productor de textos poètics per tal d'oferir i presentar la seua proposta poètica, generat d'acord amb una tipologia determinada d'antuvi per la praxi del complex de cultura tal i com ens pervé des dels usos històrics de la mateixa producció. La llei del text o el model d'ordenació del text —modelització taxonotèctica— presuposa indefugiblement tres components des de la vessant poiesigràfica tant constant en el complex de cultura. Són tres modes invariants de presentació del producte poètic —significants textuais poètics—. La seua tipologia, un cop analitzats els diversos models tradicionals i usuals de significants textuais poètics materials i en raó de l'abreujament, els presentem sota els conceptes de: neutrírrema, poiesírrema i poiesígraf.

III. ACCÉS MATERIAL AL PRODUCTE POÈTIC

Una vegada admés aquest aparell d'identificació general externa del producte poètic, cal introduir-nos en allò que fins ara sembla que ha constituït l'objecte de la poètica tradicional o anàlisi tradicional de les propostes textuais poètiques. Tota proposta poètica pretén dir i/o comunicar a través de signes lingüístics algun missatge destinat a un receptor que posseeix la clau, o no, del codi emprat.

Coneixem de sobra que la teoria lingüística de F. de Saussure ha revolucionat els estudis tradicionals de la poètica tradicional. També és prou coneguda la tasca i l'esforç dels formalistes russos i aquell text de Jurij Tinjanov sobre *Problemes del llenguatge poètic*; les recerques cèlebres de Roman Jakobson, Lewin, Levy-Strauss, i tota l'escola o corrent estructuralista amb Greimas *et alteri*, com les no menys cèlebres elaboracions teòriques de l'Escola de Tartú i del seu cap Jurij M. Lotman. Tot aquest esforç, sempre s'ha dedicat a l'estudi del significat lingüístic i oblidava que *el text poètic materialment ja és un significant que proposa un significant abans d'ésser assumit llegit escoltat analitzat*. Una de les praxis analítiques més usuals s'hi dedica a desmuntar el poema desenvolupant l'enxarxament de la temàtica de qualsevol proposta poètica amb la qual cosa el semiòtic esdevé massa vegades un «intèrpret» subjektivista i impressionista de la proposta poètica. O un recacejador de la hidràulica d'un productor donat.

1. LES VIES D'ACCÉS DE LA POEMATIA

Ací proposem que, un cop analitzat el producte poètic des de la vessant externa poiesigràfica (text poètic com a significant) un accés al producte des de la vessant de la poiesifèmia o manera de dir el text poètic que, quasi sempre i d'aquí se'n deriva també aquella ambigüitat empsoniana típica del producte poètic, remet a la poiesigrafia o manera externa de presentar el text poètic. S'hi tracta doncs del doble constituent poiesifèmic: el retororrema i l'ideolorrema.

Tradicionalment aquests dos components interns també han estat massa oblidats degut a la llarga influència

de textos com la *Poètica* d'Aristòtil, la lletra *Ad Pisones* d'Horaci, la *Poètica* de Luzán i la de Boileau, i els diversos tractats de mètrica. I de retòrica, sobretot. Perquè la «retòrica» ha estat l'anàlisi dels diversos modes de dir que són comuns tant a productes artístics anomenats novella, conte, discurs, cinema, pintura, arquitectura, escultura, etc., com als productes textuals poètics.

2. POIESIGRAFIA: MODELS TAXONOTÈXTICS

De l'anàlisi de la producció poètica de tots els temps i de totes les cultures hem deduït que les modelitzacions més usuals i per tant quantificables poden ésser encabides sota un únic denominador que proposem com poiesigrafia o manera externa de presentar el text poètic. És a dir: la modelització significant externa material del producte poètic. Aquesta modelització usualment adopta tres maneres ja anomenades més amunt.

2.1. *Neutrírrema*

Dins l'espai poètic en blanc, entenem per neutrírrema tot T.P. (text poètic) codificat a base de la modelització de combinacions regulars de segments liniars o versos i estrofes en espais regulars (significant poiesigràfic). La seua base com és obvi ens pervé manifestada amb matrius de la mètrica tradicional.

2.2. *Poesírrema*

Tot T.P. codificat a base de combinacions irregulars subjacents de versicles i/o versos en espais regulars amb absència formal d'estrofes (poema-cos, poema-bloc). Tot poiesírrema és posrimbaldià com a normal codificació poemàtica.

2.3. *Poesígraf*

Tot T.P. constituït a base de descodificació màxima d'unitats bàsiques de matrius convencionals, amb prevalència numèrica de trets similigràfics (tendència a dibuixar el text dintre els E.P. (espais poètics). El poesígraf sempre és post mallarmeà.

3. POIESIFEMIA

Sota aquest concepte postulem tot allò que cau davall de la vessant *manera de dir el text poètic*. És per tant el

significant intern del producte poètic i acostuma de mostrar-s'hi sota dos aspectes prou delimitables que inclouen tots els «com es diu el poema» i tots «els què hi diu el poema».

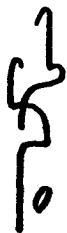
3.1. *El retororrema*

D'aquí que des del punt de vista de la poemàtica com a ciència de la semiòtica general i dedicada a l'anàlisi de textos poètics, cal articular dos camps delimitatoris del significant poiesifèmic per tal d'analitzar més còmodament el «què» del text poètic. És per això que proposem d'una banda el concepte de retororrema com comprenhensiu del corrent ideològic literari que el productor de textos pretén fer funcionar a dintre de la proposta poètica i d'altra part el concepte d'ideolorrema com comprenhensiu del corrent ideològic extraliterari. Ja hem dit abans que degut al complex de cultura el productor de textos accepta conscientment o inconscientment aquestes dues components que actuen tant sobre l'aspecte extern com sobre l'aspecte intern. La seua mostració podrem realitzar-la en la ulterior proposta de les modelitzacions textuals que oferim fotocopiades per tal d'assolir una objectivitat més acurada.

El retororrema és doncs un dels components de la poiesifemització que connecta més intensament amb el complex de cultura i que ens fa mostració més evident de la pertanyença del producte poètic a un o altre sector d'aquell complex.³ També és l'aspecte de què quasi exclusivament se'n fa mostració en les notes crítiques, estudis, anàlisis, i aproximacions lecturals usuals. Val a dir que el retororrema és la corfa més vistent de tot producte poètic i que teòrics com Jakobson, Lewin, Bousoño, l'estilística en general i l'estructuralisme en particular fins arribar a Júlia Kristeva amb el seu semanàlisi, n'han fet objecte predilecte de llurs elucubracions.

Una breu enumeració de les components del retororrema aniria des de la metàfora i les fórmules internes, títols dels poemes, o la carència de títols, majúscules, numeració aràbiga o romana, tipus de modelització textual, marques i tipificacions d'escola i/o de corrent poètic, fins l'animalogia, la selvologia, l'objectologia i la investigació lingüística, fonològica, espacial i un llarg etcètera on hi cap incloure la tematologia, la metafísica i les vivències contraculturals.

El retororrema sempre és significant d'ús individual

d'un productor de textos que s'apropa o s'allunya d'un altre productor, i que a través del retororrema en fa mostra del refús d'una manera determinada de produir o l'admetença d'una altra també concreta.

És per això que el retororrema també predetermina el textinoma i l'elecció del model poiesigràfic en el qual proposar el producte per al consum. Caldria afegir-hi que el perill del productor de textos sempre carrega l'*experimentalisme* sobre el retororrema i ja se sap que molta producció poètica és pura retòrica i falsa experimentació.

És a dir: la manifestació de l'epigonia inicia el vol tan bon punt uns determinats retororremes prevaleixen sobre els ideolorremes i la presència d'ideolorrema despullat de retororrema esdevé el límit del text poètic. El producte poètic cal entendre-lo com un text on s'hi equilibren retororrema i ideolorrema i l'eficàcia poètica depèn en bona cantonada de l'equilibre de totes dues components.

3.2. *L'ideolorrema*

Potser no esdevé tan ubicu com el retororrema que normalment es mostra present i constituent de tot poema per petit que siga. L'ideolorrema com comprensiu del corrent ideològic extraliterari esdevé més gasiu de mostra però a la llarga o a la curta, tot productor de textos poètics acaba mostrant-lo: és com la proposta profunda i subjacent al text proposat. Sense cap mena de confusió.

Alguns components o marques ja s'hi mostren tan bon punt fem lectura d'un poema i són a la base de l'ús del retororrema, encara que esdevé més ambigu. Pensem el cas d'un productor de textos poètics que empre un sonet (neutrírrema per formalització) per tal de proclamar la revolució de la classe treballadora de la qual evidentment en forma part com a intel·lectual. El sonet en qüestió i com a tal sonet és una matriu mètrica convencional la modelització de la qual és un neutrírrema des del punt d'accès poiesigràfic. Però el seu ideolorrema és revulsiu d'un estat de la qüestió «lluïta de classes» en un lloc i moment concrets. Aleshores, aquell sonet que retororremicament s'hi presentava com un artefacte verbal d'encuny tradicional esdevé portador d'una càrrega ideolorrèmica revolucionària. I qui diu revolució entén també realisme, homoerotisme, formalisme i tots els ismes hagués i per advenir.

Açò caldria escatir-ho en un punt posterior que anomenaríem lectura productiva però que perdonem als amables escoltadors.

IV. LES MODELITZACIONS

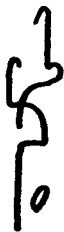
Una de les vies d'accès més immediates, doncs, a la detecció del fet poètic d'ara, sembla que és l'anàlisi dels aspectes materials de la proposta poètica actual B) i C). Com a teòrics del fet poètic defugim les classificacions i agrupaments de poetes. La nostra pretensió és més concreta i rau en el desig d'analitzar els artefactes ligüístics en base a les modelitzacions textuais que hom produeix ara mateix. Encara que una mostra massa breu amb aquesta prèvia proposta teòrica, vet ací la proposta d'algunes modelitzacions textuais. Escollim propostes pertanyents al preparèntesi B) producció feta immediata; producció postparèntesi C). I voldríem que ningú no se n'empipés si ací no s'hi mostrava algun poema que ell considere adequat o no hi apareixia representat el seu nom. La qüestió, en tot cas, carregueu-la a la manca de temps i a la carestia de mitjans amb què s'ha realitzat aquesta proposta ponencial.

1. ELS LÍMITS TEXTUALS

Al llarg de tota aquesta ponència hem tractat de centrar-nos en una concepció material de la proposta poètica recolzada en una formulació prou ampla del text poètic, en una materialització verbalitzant, en el joc del T.P. dintre de l'E.P. material i en una formulació limitual de la proposta poètica. (*Vide* «Cairell», n.º 5.)

Entenem com formulacions limituals de la proposta poètica des del camp de la prosa aquells segments textuais del discurs que actualment entenem d'una banda com monòleg interior, o *stream of consciousness*, i de l'altra part, el calligrama com limituació textual cap al grafisme-dibuix pur.

El stream usualment acostuma d'ésser oferit al lector dins d'una textualització en prosa (conte, novel·la, sobre-tot) però amb unes connotacions i mecanismes típics de

la retororrèmica dels textos poètics. En raó d'aquelles característiques i per ésser donat usualment dintre d'un text en prosa el considerem limitual del text poètic. El stream s'acosta prou al poiesírrema.

El calligrama també esdevé l'altre limitualitzador en raó a les característiques verbals i gràfiques que en fan un artefacte verbal i gràfic a cavall entre el text poètic i el grafisme amb tendència al dibuix. Usualment, tot l'experimentalisme de la poesia catalana actual acostuma de calcigar aquests indrets (*Els jardins de Kronenburg i Poesia visual*, de Joan Brossa).

Per tal d'apropar-nos al fet poètic d'ara, la present ponència tracta d'acabar la teorització i ofereix una minsa mostra de tot allò que ha anat postulant. Aquesta darrera part ja no és teoria sinó mostració d'allò que actualment ens ofereix el mercat específic de la producció poètica. Hem reduït molt les mostres perquè la teoria no cal que siga tan exhaustiva que incapacite el lector per a una comprovació en les seues lectures. I per això la mostra de modelitzacions també cal que siga reduïda a fi que el lector s'hi oriente i fruesca amb el descobriment personal.

2. MODELITZACIONS LIMITUALS:

A) PROSA-STREAM*

Proposem un petit text aparegut fa poc i pertanyent a un conte (*La Recompensa*).

Troblem que mostra els tres estadis: a) prosa «normal»; b) pas a verbalitzacions d'encuny «poètic»; c) recuperació del ritme de la prosa.

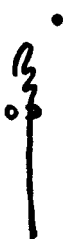
Amb aquest text iniciem la mostració del material proposat mtijançant la fotocòpia, mètode que segons sembla és més objectiu per tal de veure com han volgut els autors proposar llurs textos.

Per tal d'abreujar la ponència no en farem més de comentaris.

Indicarem el nom de l'autor i l'obra on apareix cada proposta.

«...La cova de sobte s'omple de gent i el pare crida amb dolça veu i la mare muny les cabres. De trasantó l'engelosit boc d'alta banya apareix enmig del corral i enfurit envesteix la mare i d'un colp de puny la banya es trenca asclada estelletes a l'aire i tot són rialles el pare

* Malgrat que en tot moment hem pretés de publicar aquesta ponència tal i com va ser redactada ara fa quatre anys, per problemes d'espai, no hem pogut reproduir tots els textos amb els quals l'autor exemplificava les seues propostes teòriques. Per solucionar mínimament aquest problema, els textos suprimits es citen a peu de pàgina en llurs apartats teòrics corresponents, sempre i quan en tenim la referència bibliogràfica exacta.

el veïnat tots se'n van comentant-ho tan petit i quina força que té aquest minyó i darrere d'un núvol de polseguera un bolic de potes negres un feroç cristià al front de setanta-vuit cavallers i dos-cents d'infants *in nomine domini!* se n'entren per l'aldea i el esguèlls i cridòria incendien el dia les donzelles corren enfollides els vells s'aclamen a Allà les ovelles i les cabres belant i els bens no saben on encabir-se tots ploren i el fum puja violentament renegrint el cel plou cendra desapareix el sol els dies transcorren i a l'encant un home gras m'agafa de la maneta i em conduu a casa seua on hi ha tanta gent del meu poble després hi ha un vaixell al port la terra s'esmuny a l'horitzó desapareix el món i tot és mar passen dies i nits plenes d'aigua i colps i crits i cel i de sobte la terra comença d'anar aixecant una gepa boirosa i blavenca que puja i baixa plena de gavines peixos al costat del vaixell i passa el temps i un niu de vaixells i cridòria primer com un soroll mullat de draps banyats després s'ouen crits i més veus en la mateixa estranyíssima llengua desconeguda tot un bolic de fardells i de caixes i cavalls...»*

3. MODELITZACIÓ NEUTRIRRÈMICA*

La codificació d'aquests artefactes verbals: a) equilibri visual T.P. = E.P.; b) matrius convencionals; c) ideologia usualment tradicional; d) propostes usualment de lectura gramaticalitzada; e) codificació gramaticalitzada: obsolescència del contingut poemàtic C.P. = T.P. Ø.

Tot neutrírrema amb lectura productiva el considerem Nr~

«III

Tomba d'amor, delicada estatura,
cendra només i cendra enamorada:
et crema el foc dinàstic i cruel
com arbre gran que de sobte ha crescut.

Oh llit d'amor, irrepètible extrem,
membres d'amor, extenuada llàntia:
creixia el foc, pujava a les cadires,
pujava al llit i cremava els amants.

* V. Escrivà. **La recompensa**, accèssit del tercer premi de contes "Malvarrosa".

* —Jo ploraré amb llàgrimes de terra. **Xàtiva**. V. Andrés Estellés.

—Lleida amb mangra i or al talús del castell. **Aigües d'enllà**.

—Desesperat, dement, desesperada. Molí d'aigua passada, corriola. **Mandràgola**. J. M. Llopart.

—La gàbia del llençuatge. Joan Brossa.

Pati lunar de guitarra de l'aigua,
hores d'amor de mussitada xifra,
tot mesurat el cristall de la dansa:

creix com un vent de fratricidi el foc,
va pels carrers i les places com brau
i puja als llocs més secrets de les cases.»*

«FOC BOCACLÒS

Foc bocaclòs. Cal encendre la mar.
Negar neguits de por, obrir conquesta,
requesta, goig; vençuda remor, testa
de guix, jardins de mal besar, l'atzar

dels folls racons. La cendra de la llar
baixa del cel. Quina mà no et detesta?
I tornes: no, qui et vol prendre aquest far?
Balaix, calaix, m'empeny tota l'aresta.

I sol, no, mai! Ans munió que creu,
avui, demà, ençà i enllà dels marges,
rebatejat amb atall de guineu

i flonjos cóps als ulls d'aquest vident.
Crema la sal, el glaç, comunió
dels vespres: vinc ben dret i alabatent!»*

4. MODELITZACIÓ POIESIRRÈMICA*

El poiesírrema recolza en el corrent poètic de la proposta i es diferencia del *stream* per ésser ofert com «poema». Potser hi trobarem rastres de segments mètrics, tendència a col·locació accentual que dona un ritme al text, etc. En tot cas, si el proposat poiesírrema fóra «muntable» com un altre tipus de proposta, aleshores ens trobaríem amb un pseudopoiesírrema. Ací la prevalència cau sobre l'aspecte material de la proposta. Un ulterior anàlisi, ací impossible ara, ens mostraria més aspectes.

La codificació dels poiesírremes en general recolza en:
a) desequilibri + T.P. — E.P.; b) amagament, minva o tendència a zero de les matrius mètriques convencionals; c) C.P. irracionalitzants; d) modelització dialèctica del món; e) introducció de textos aliens; f) producció textual menys modelitzada o codificada; g) textos automàtics, monòleg interior.

* V. Andrés Estellés.
Xàtiva.

* R. Pinyol. Algües
d'enllà.

* —Hi ets o no hi ets,
Natàlia? El bufanúvols de
torremoresca. Darrer co-
municat. J. V. Foix.

—Port-Mahon sous la
lune. Mandràgola. J. M.
Llompart.

—Mots inhàbils (2 i 2).
L'ou de la gallina fosca.
J. Navarro.

«AKELARRE

Agita el vent la morta cabellera d'Agnès. Pleniluni en els miralls. L'eco regolf a en els set cantons del vespre. Nit arborada. Sóc dins la cambra i se'm desfan els dits en fina cendra. Sento, defora, l'aspra petja del boc. S'acosta, s'allunya, s'acosta. L'ombra del boc retallant el pujol. Mitjanit en els rellotges de l'espant. La meua soledat, pensament presoner de les fulles del llibre. Rotlana dels muricecs. La lluna, descarada, braços en ansa, ha trencat els vidres de la finestra. Es dreça a la meua vora, desafiant. La meua soledat martiritzada, esquincada per ungles de bruixes gentils. El boc senyor i major, flastomia tendríssima i morada. És la fi definitiva, senzilla, atüadora. Agnès, oferta, obre tendrament els llavis.»*

5. MODELITZACIÓ POIESIGRÀFICA*

* J. M. Llompart.
Mandràgola.

* —“Encara el tram”.
“Encara el port”. O.C. J. Salvat papasseit.

—“Pel claustre de ciències”. “Un sol clau al fent”. **Aigües d'enllà**. R. Pinyol.

—“Com dir-vos que aquesta conclusió tanca la vida”. “Després” (no tenim més referències, N. del C. de R.). “Cançó”. “El bellveret”. **Xàtiva**. V. Andrés Estellés.

—“Plogué tota la nit sobre nosaltres”. **Museu de Cendres**. J. Pérez Montaner.

—“Plaça del collar de la coloma”. **Xàtiva**. V. Andrés Estellés.

—“El record d'una “fuga” de Bach”. “Drama en el port”. O.C. J. Salvat Papasseit.

—Crit/Coit (fragment). Antoni Tàpies. “Horitzó de foc”. A. Ràfols Casamada. Citats tots dos per **Les darreres tendències...**

—“Jaculatoria”. “Plànol”. O.C. J. Salvat Papasseit.

Normalment podem detectar tres tipus de modelització fonamentals: a) poiesígraf amb codificació bàsica similigràfica: el calligrama; b) poiesígraf amb codificació plurilectural i recialles de bases mètriques convencionals; c) poiesígraf o dibuix on el grafisme recolza la proposta (calligrames com a tals artefactes).

La codificació usual dels poiesígrafs acostuma d'ésser: a) desequilibri — T.P. + E.P.; b) absència de matrius convencionals màximes (vers, estrofa, ritme, rima); c) ideologia racionalitzant: organitza el T.P. dintre del E.P.; d) modelització visual del món: sensorialitat visual del T.P.; e) producció textual més codificada a base de la proximitat polivalent derivativa (triangles, vaixells, anuncis, rètols, etc.); f) sensorialització pictòrica material; calligramografia, textualització de l'espai limitat i dibuix pur, que esdevé el límit.

«Més enllà del parany de la finestra
s'obri la pluja llarga i fosca
com una nit inacabable.

Gavines
de vol poruc i embotornat,
el vent
aletejant als vidres:
l'escuma m'ompli el cos,
constel·lació canviant

del blanc
sobre les ones i la sorra.
Núvols i mar,
capvespre etern,
el gris
s'estén sobre el marjal:
tots els colors del gris,
del blanc al gris
i al gris i al gris i al blanc,
el capvespre
dibuixa a la finestra altres capvespres:
boira de la ciutat a la memòria,
cercles de llum;
sense remei
em menja la buidor
ossos i carn.
Hi sóc al capdavall
dels arbres arranats
i les gavines mutilades,
coltells de foc
m'han clavat a les palpebres
i suren les paraules o lletres en la boira.»*

6. MODELITZACIÓ LIMITAL:
B) SIMILIGRAFISME-DIBUIX*

- a) Calligrama.
- b) Grafisme predominant text verbal mínim.
- c) Dibuix, pictorisme... tendència pictòrica: pintura.

La mostra tracta d'apropar-se a la major representativitat.

No oferim cap exemple de *Els jardins de Kronenburg* per haver perdut lamentablement l'explar. Sorry!

«Aligues metàl·liques d'ànima d'home i cor de motor,
ales de la Llibertat, glorioses, invencibles ales!
Dominadores i triomfadores al cel d'Ibèria;
deslliuradores, des dels aires, de la terra envaïda.
Intrepids aviadors d'Espanya!

El món admira i lloa la vostra gesta audaç i enorme,
plena de coratge i heroisme, d'il·lusió i d'esperança.
Els vostres vols magnífics, de guerra i de defensa
ratllen l'espai amb signatures de victòria.

Amunt les vostres ales i els vostres pensaments, aviadors
[d'Espanya!

* J. Pérez Montaner.
Museu de Cendres.

* — "Romàntica".
O.C. J. Salvat Papasseit.
— Sol. Sorra. Vers-pro-
sa. Oli. D'un sol full. U.

Foto del poema an-
terior (tots dos). *Poesia*
Visual. J. Brossa.

Meravelloses àligues,
el nostre cel, envaït de corbs i falcons malastrucs
és vostre encara i sempre.
De tant en tant punxeu les ales
amb les agulles gòtiques de les catedrals
i amb les puntes granítiques i agudes de les altes mun-
[tanyes;
i els caçadors estranys fan blanc
a les plomes d'alumini resplendents de llum
o al cor-motor o a l'ànima-home, àligues de la Llibertat!
Es aleshores que

*Les ànimes heroiques i mortes dels pilots metalics
volen infinitament vers el sol de gloria*

FERVENT
HOMENATGE
ALS
AVIADORS
DE LA
REPU
BLICA

ENCETAMENT

Més que no pas una conclusió de la proposta tractem d'obrir un qüestionament a una hipotètica conclusió.

En primer lloc desitgem que aquesta ponència no haja esdevingut un apropament marginal a la qüestió objecte de la trobada que ens ha conspirat ara i enguany.

En segon terme, esperem que la poemàtica es constitueixca en una plataforma teòrica coherent sobre el producte poètic i que pugui fornir-nos d'unes eines adequades tant per a una anàlisi prèvia dels textos poètics com per a la posterior anàlisi dels objectius guanyats o encara pendents de guany.

* Miquel Duran de
València. Guerra, Victò-
ria, Demà.

10

També trobem que hem proposat una postulació que ens ajude a la millor comprensió de l'estat de la qüestió del fet poètic i a conèixer els límits en què el productor de propostes poètiques es mou i com cada cop més la consecució del producte poètic final amb força originària, radical, esdevé més difícil i ens obliga a reflexionar un esforç productor tenaç i continuat, més tecnificat, manejable, atractiu, pràctic, i eficaç: si és que volíem eixamplar el denominador comú sustentador de tot el procés del fet poètic: el lectorat destinatari consumidor. És a dir: l'element que cohesiona i justifica el fet social de la producció material de propostes poètiques.

Així doncs, com podem veure, el fet poètic d'ara no estriba tant en la manera de la poiesigrafia com en la manera de la poiesifèmia, i és per això que la poesia actual com a fet poètic intenta diverses eixides encara caòtiques resumibles en tres propostes: a) classicitzants tant des de la vessant poiesigràfica com de la poiesifèmica (bastant producció de neutrírremes); b) continuïtzants dels models tancats amb l'activitat dels simbolistes i dels surrealistes (superabundància de poiesígrafs i escasesa de poiesírremes que apareixen poc exemplificats a les darreres deteccions de la poesia catalana actual); c) dispersitzants dialèctics investigadors del signe lingüístic però com una component poiesifèmica (retòrica, al capdavant) on veiem que manca l'experimentació limitual poiesigràfica i per tant són, ja, prou tradicionals.

En resum i per acabar: el fet poètic d'ara o el de després demà, ha arribat en un punt on l'experimentació material esdevé treballósament practicable en l'espai, però sí amb perspectives dialèctiques des del punt d'albir de la poiesifèmia.

Daimús (la Safor), juliol 1980.

Montcada de l'Horta (Horta Nord), desembre 1980.